

Indst. S. LXVI.

(1923)

Indstilling fra den forsterkede konstitutionskomite om Grønlandsspørsmaalet.

Til
Stortinget.

Under en konferanse mellem den daværende danske sendemand, kammerherre Krag, og daværende utenriksminister Ihlen den 14de juli 1919 nævnte sendemanden at den danske regjering i flere aar hadde beskæftiget sig med spørsmålet om at erholde samtlige interesserte magters anerkjendelse av Danmarks overhøihet over hele Grønland og at den ved avslutningen av konventionen om overdragelse av de danske Vestindiske øer hadde opnaaet at den amerikanske regjering avgav en erklæring gaaende ut paa, at de Forenede Stater ikke vilde motsætte sig, at den danske regjering utvidet sine politiske og økonomiske interesser til hele Grønland. Den danske regjering stolte paa, at den norske regjering ikke vilde gjøre vanskeligheter ved denne saks ordning. Utenriksminister Ihlen svarte at saken skulde bli overveiet.

Under en senere samtale, som fandt sted den 22de i samme maaned, sa utenriksminister Ihlen den danske sendemand, at den norske regjering ikke vilde gjøre vanskeligheter ved denne saks ordning.

Spørsmålet blev ikke yderligere berørt, likesaalitt som der blev git nogen nærmere meddelelse om paa hvilken maate Danmark agtet at utvide sine interesser paa Grønland, og saken blev heller ikke bragt ind for Stortinget.

Ved noter av 18de januar og 29de april 1921 anmodet saa den danske sendemand i Kristiania om en skriftlig erklæring fra den norske regjering gaaende ut paa, at Norge anerkjendte Danmarks overhøihet over hele Grønland. Utenriksminister Michélet svarte imidlertid den 7de mai mundtlig den danske sendemand, at han fandt at Norge ikke kunde gi avkald paa nogen av de rettigheter til fangst og fiske, som nordmænd hittil har utøvet paa Grønland og i de grønlandske farvand. Den 10de mai meddelte saa den danske sendemand utenriksministeren, at det danske utenriksministerium ikke ønsket yderligere skridt foretat til fremskaffelse av skriftlig erklæring fra den norske regjering, men ønsket at la det bero ved det i sin tid fra norsk side mundtlig avgivne tilsagn.

Ved note av 2den juli 1921 meddelte derefter den danske sendemand efter paalæg av sin regjering, at det danske Indenriksministerium 10de mai s. a. hadde utfærdiget en bekjendtgjørelse, hvori det under henvisning til kgl. anordning av 18de mars 1776 bringes til almindelig kundskap, at hele Grønland herefter er inddraget under de danske kolonier og stationer og den danske styrelse. Og han tilføiet at dette betød at det forbydes saavel danske som fremmede undersaatter at beseile eller handle paa Grønland eller tiliggende øer.

I samtaler den 5te og 9de juli meddelte utenriksminister Ræstad den danske sendemand, at Danmark maatte være forberedt paa at Norge ikke uten videre kunde godkjende den utvidede suverenitet over Grønland. Dette bekræftet han yderligere i et personlig brev av 20de juli s. a. til sendemand Kruse.

Ved note av 2den november 1921 meddelte derefter Utenriksdepartementet den danske sendemand, at den norske regjering ikke har anerkjendt og ikke kan anerkjende en utvidelse av dansk suverenitet over Grønland, som vil medføre en tilsvarende utvidelse av det danske monopol til fortrængsel for den næringsvirksomhet, særlig fangst og fiske, som nordmænd hittil, ubestridt, har utøvet i de paagjældende dele av Grønland og grønlandske farvand.

Denne note blev besvaret ved en dansk note av 19de december s. a. Den danske regjering hævder her at Danmarks suverenitet over Grønland tiltrænger ingen fornyet anerkjendelse fra den norske regjeringsside; den har forlængst fundet sit uttryk i en række internationale aktstykker og i danske anordninger som ikke har foranlediget nogen protest fra de interesserte landes side, og er bekræftet hos de i betragtning kommende lande, deriblandt ogsaa Norge. Den erklærer sig villig til efter yderste evne at søke tilveiebragt en ordning, der kan avbøte de tap som for norske borgere maatte bli en følge av utstedelsen av bekjendtgjørelsen av 10de mai 1921. Der anmodes i den anledning om saa nøiagtige og uttømmende

oplysninger som mulig om arten og omfanget av den fangst- og fiskerivirksomhet, som er blit drevet av norske undersaatter ved Grønland, forat den danske regjering eventuelt kan fremsætte et forslag til en tilfredsstillende ordning av saken.

Regjeringen fandt nu at spørsmålet var naadd til det stadium at det, av hensyn til de nationale og historiske saavel som de materielle og økonomiske interesser det berører, maatte forelægges Stortinget. Og ved kgl. resol. av 21de juli 1922 blev der tilstillet Stortinget en redegjørelse for saken. Denne blev av Stortinget sendt Konstitutionskomiteen til behandling.

Imidlertid lot Det Norske Meteorologiske Institut i september 1922 oprette en midlertidig traadløs veirvarslingsstation ved Mygbugten paa østkysten av Grønland paa $73\frac{1}{2}^{\circ}$ nordlig bredde. Og herom blev der git den danske sendemand meddelelse. Meddelelsen foranlediget en noteveksling mellem den danske og den norske regjering, idet den danske regjering protesterte mot det foretagne skridt og tok ethvert forbehold mot at selv en provisorisk norsk station forblev i Grønland, en protest som den norske regjering ikke fandt at kunne ta tilfølge.

Den 19de december s. a. fremsatte saa den danske regjering i Folketinget et «Forslag til Lov om Grønlands Styrelse», som ved sin inndeling av hele Grønland i landsdeler, (Sydgrønland, Vestgrønland, Nordgrønland og Østgrønland) gav uttryk for at Danmarks suverenitet skulde omfatte hele Grønland. Om Nordgrønland og Østgrønland heter det i lovforslagets § 45 at «de administreres efter de paagjældende ministres nærmere bestemmelse». Forslagets fremsættelse foranlediget en øieblikkelig protest fra norsk side, idet regjeringen ved note fra Norges sendemand i Kjøbenhavn til den danske utenriksminister av 22de december 1922 erklærte at den allerede nu fandt at maatte ta bestemt forbehold mot lovforslaget forsaavidt det omfattet strøk, hvor dansk suverenitet ikke tidligere hadde været hævdet.

Den norske protest blev nærmere begrundet i en note av 12te januar 1923, som

konkluderte med, at den norske regjering ikke hadde anerkjendt den utvidelse, som Danmark ønsket, av dets overhøihet over hele Grønland, og at den hittil hadde staaet i den formening at det var dette spørsmåal, som i tilfælde maatte bli gjenstand for forhandlinger mellem regjeringerne og sees i forbindelse med de norske rettigheter paa Grønland, rettigheter som gjennom aarrækker hadde git sig uttryk i den fangstvirksomhet, som norske borgere hadde utøvet i disse strøk og farvand, og medførte at Norge i virkeligheten blev det eneste land, som her kunde siges at ha reelle interesser at vareta. Dette maatte være av avgjørende betydning hvor det gjaldt suverænitetsspørsmålet over saa vældige omraader, som hittil uten nogen innskærkning hadde staaet aapne for norsk virkelyst og norsk foretagsomhet.

I den danske svarnote av 5te februar næstefter uttales det bl. a. at der ved lovforslagets fremsættelse ikke er skedd nogen ændring i den danske regjeringens standpunkt. Tvertimot har man ved formuleringen av forslagets § 45 tilsigtet i fuldt omfang at bevare muligheten for at imøtekomme norske ønsker om hensyntagen til norske fangst- og fiskeriinteresser.

Da den danske regjering i sin note av 5te februar paaberoper sig utenriksminister Ihlens muntlige erklæring av 22de juli 1919 til den danske sendemand, har den norske regjering i note av 17de februar 1923 fremhævet at Ihlen hverken vilde eller kunde begrunde nogen folkeretslig forpligtelse for den norske stat ved sin uttalelse.

Rigtigheten av denne opfatning har den danske regjering bestridt ved en note fra den danske utenriksminister til den norske sendemand i Kjøbenhavn av 17de mars 1923.

Den norske regjering fandt, at det som var passert efter 21de juli 1922, var av den betydning at der var grund til at tilstille Stortinget en utfyllende meddelelse om saken. I henhold til kgl. resol. av 9de februar 1923 blev der derfor tilstillet Stortinget en saadan.

Ogsaa denne meddelelse blev av Stortinget sendt Konstitutionskomiteen, der i den anledning — som et uttryk for hvor viktig Stortinget anser denne sak — blev forsterket med 4 medlemmer, Egede-Nissen, Griivi, Hambro og Høgset. Da Otto B. Halvorsen i mars 1923 blev statsminister, indtraadte Hambro i Konstitutionskomiteen i hans sted og blev i den forsterkede komite erstattet av I. E. Christensen, mens tidligere statsraad Arnold Holmboe indtok sin gamle plads i Konstitutionskomiteen og blev valgt til dens formand.

Den saaledes forsterkede komite har valgt Griivi til ordfører.

Komiteen finder det naturlig at ledsage fremstillingen av denne sak med en kort historisk oversigt:

Opdagelsen av Grønland og den første kolonisation der fandt sted kort tid før aar 1000 og skyldtes Eirik Raude.

Eirik Raude var jærbu, men hadde som ung maattet forlate Norge, hvor hans far hadde gjort sig skyldig i manddrap. Først slog han sig ned paa Island; her blev han imidlertid selv erklært fredløs som følge av drap; han forlot øen og dannet paa Grønland med sine ledsagere og de som siden fulgte efter til landet, et eget, uavhengig samfund. De grønlandske bygder («Østerbygd» og «Vesterbygd») tilhørte oprindelig hverken Norge eller Island. Omend nybyggerne brukte de islandske love, var der ingensomhelst statsretslig forbindelse mellem Island og Grønland.

I geistlig henseende kom Grønland som det øvrige Norden da kristendommen var indført, under erkebispestolen i Bremen og fra 1104 under erkebispestolen i Lund. Den første biskop blev utset av kong Sigurd Jorsalfarer og kom til Grønland i 1126; og da erkebispestolen i Nidaros blev opprettet i 1152, fik Grønland sin første organisatorisk fikserte forbindelse med Norge, og bispeutnevnelserne blev lagt helt i hænderne paa erkebiskopen i Nidaros og hans kapitel.

I aar 1261 kom grønlænderne statsrets-

lig under Norge, idet de frivillig og uavhengig av at Island aaret efter gav sig ind under Norge, vedtok at svare den norske konge skat. Og de ansaaes efter 1261 for at staa under Norges konge ogsaa paa sine færder helt op under leidarstjernen.

Handelen paa Grønland blev noget senere gjort til monopol for den norske krone.

Forbindelsen med Norge var fast og levende saa længe Norges gamle kongeæt styret landet, men blev ut igjennem det 14de aarhundrede stadig løsere. Ikke mindst paa grund av de ulykker av politisk og anden art som rammet Norge i løpet av det 14de og 15de aarhundrede, blev der fra Norge ikke sørget for de tilførsler til Grønlandsbygderne som var nødvendige for at disse skulde kunne bestaa. Endnu i det 15de aarhundrede utnævnte erkebiskoppen av Nidaros biskopper til Grønland; men disse biskopper kom ikke til at virke i landet. Mot slutten av det 15de aarhundrede er forbindelsen med Grønland ophørt.

Imidlertid levet mindet om det gamle skatland. Saaledes tok erkebiskoppen, Erik Walkendorf, i begyndelsen av det 16de aarhundrede til orde for at Norge paany skulde opta forbindelsen med det gamle norske utland; og i 1567 skriver Absalon Pederssøn: «Hvad kunde Gud og hans kristne kirke mere ske til ære, end om at man opsøkte det forlorne faar og blev en grøn eng for Gud? Hvad kunde Norges rike mere være til lov og pris i disse sidste verdens tider end at den forlorne søn kom til sin fars hus igjen? — Thi burde alle stater heri hjelpe Norge til at saadant et land som hører Norges riges krone til, ikke skulde saa skammeligen avhændes, ikke med herreskjold, ikke med magt eller tyranni, men av vor fulhet [ugidelighet] og forsømmelse, som er en slem ydyd.»

Flere av kongerne i foreningstiden interesserte sig for at faa forbindelsen med Grønland gjenoprettet. Frederik II lot utsende to ekspeditioner, hvorav dog ingen førte frem. Kristian IV lot foreta flere forsøk paa at gjenfinde de gamle norske bygder paa Grønland. Overfor fremmede magter hævdet

han sin høihetsret over «Nordhavet» og dettes øer, derunder først og fremst Svalbard, som man paa den tid ansaa for en del av Grønland. Og han hævdet denne paastand netop som de gamle norske kongers rets-etterfølger.

I løpet av det 17de aarhundrede drev nordmændene adskillig fangst utenfor Grønlands kyster. Særlig blev der drevet fangst fra Bergen. Og fra Bergen fandt ogsaa den anden kolonisation av Grønland sted i 1721.

Hans Egedes ekspedition til Grønland i sidstnævnte aar blev utsendt for regning av det Grønlandske Compagnie i Bergen, efterat alle hans henvendelser til myndighetene i Danmark hadde vist sig frugtesløse. Endog den officielle utnævnelse av Hans Egede som missionær naadde frem til Bergen først umiddelbart før avreisen. Og først to aar efter kolonisationen fik selskapet oktroi paa den handels- og fangstvirksomhet det hadde startet. I denne oktroi uttales det, at bergenske kjøbmænd «have foretaget sig at indrette et Compagnie for at lade det under Vort Rige Norge henhørende Land Grønland, hvorhen beseglingen i en rum tiid haver hvilet, og næsten ganske været efterlat, med een Colonie besette, til den ende, at Commerciën, som tilforne har været imellem Undersaatterne i Vort Rige Norge og forbemeldte Vort Land Grønlands Indbyggere, igjen kunde komme til sin forrige floor og velstand.»

Det grønlandske Compagnie led imidlertid store tap paa sin virksomhet og indstillet den efter nogen aars forløp. I 1729 blev Grønlandsfarten overført til Kjøbenhavn, hvor den først blev drevet av private monopolforetagender, men i 1774 blev overtat av staten, som derved gjenoptok den gamle norske politik. Grønlandsmonopolet blev fastslaat ved en række plakater (av 9de april 1740, 10de april 1744, 26de mars 1751 og 26de april 1758). Ifølge disse plakater skulde monopolet gjælde baade de allerede anlagte kolonier i Grønland og de fremtidige kolonianlæg, hvorom der dog først skulde gives «behørig advarsel». Den 16de mars 1776 utstedtes den Kgl. anordning som fremdeles er

grundlaget for monopolbestemmelserne for Grønland, og som indskjærpet forbudet mot handel og beseiling av andre end de monopolberettigede paa «de i Grønland og derunder liggende øer i Strait Davis og Disco-Bugten allerede anlagte eller herefter anlæggende Kolonier og Loger saavel som alle øvrige Havne og Pladser sammesteds». Der fastsattes ved anordningen straf for beseiling og handel paa «bemeldte land og derunder liggende Øer, Pladser og Havne og de der anlagte Kolonier og Loger, hvilke for nærværende Tid strækker sig fra den 60de Grad nordlig Bredde til den 73de Grad nordlig Bredde, samt hvilke andre herefterdags endnu maatte blive dør i Landet anlagte, hvilken Anlæggelse da, saa snart den er skeet, tilligemed Beliggenheden skal vorde offentlig bekjendtgjort til alles Efterretning«.

Det er uomtvistelig at nordmænd helt fra Grønlands gjenopdagelse og til Norges og Danmarks adskillelse i 1814 spillet en fremtrædende rolle i arbeidet for Grønlands civilisation. Hans Egede, «Grønlands Apostel», var nordmand, hans virksomhet utgik fra Norge, og hans gjerning blev fortsat av hans to sønner Paul og Niels og av mange andre nordmænd, blandt dem den meget betydelige provst Jørgen Sverdrup. Den danske Grønlandsprest H. Ostermann sier i sin i 1922 utkomne bok, «Den norske Grønlandsprest provst Jørgen Sverdrup»:

«Omend han er en av de betydeligste — maaske den betydeligste — er han kun en av de mange. Kolonisationen af Grønland skyldes, til adskillelsen i 1814, ja udover den, lige saa meget Nordmænd som Danske, om ikke mere. Og det er en meget betydelig indsats, Norge herved har ydet i kolonisationsarbeidet».

Ogsaa i fangstvirksomheten ved Grønlands kyster deltok nordmænd i det 18de aarhundrede, som de hadde gjort det i aarhundredet før. Og fremdeles var Bergen det viktigste utgangspunkt for den norske Grønlandsfart.

Likesom det var Norge som hadde høi-

hetsretten over Grønland i de sidste aarhundreder av Middelalderen, saaledes var det ogsaa Norge alene, som gjenerhvervet den effektive suverenitet over Vestgrønland efter den anden kolonisation.

Den første etablering av effektiv høiheitsret over Grønland efter gjenoptagelsen skedde ved den ovenfor nævnte oktroi til Bergens Grønlandske Compagnie av 5te februar 1723. Denne oktroi, hvor Grønland uttrykkelig betegnes som «det under Vort Rige Norge henhørende Land Grønland», indeholder bl. a. bestemmelser om retspleien paa Grønland. Landet blev lagt ind under Norges rike. Og behandlingen av de grønlandske saker i den norsk-danske centraladministration viser, at Grønland i tidsrummet indtil 1814 ogsaa av danskerne blev betragtet som et biland til Norge. Sammen med de saker som angik de andre norske skatland — Island, Færøerne og Finmarken — blev saker angaaende Grønland regelmæssig behandlet i vedkommende norske kontorer i centraladministrationen.

Vidnesbyrd om den naturlige opfatning av Grønland som biland til Norge ogsaa efter 1814 har man i den omstændighet at den norske regjering i de nærmest følgende aar som en selvfølge optok den gamle unionsregjerings forpligtelse til at utbetale præmie til norske redere som agtet at sende fartøier paa fangstekspedition til Grønland. Og i 1816 avslog Stortinget et andragende om at naturalisere som norsk borger en paa Grønland født mand, idet Stortinget ansaa naturalisation for overflødig, fordi manden, bl. a. av den grund at han var født paa Grønland, allerede i forveien maatte ansees som norsk borger. (St. forh. 1815—16, 1. del, s. 144—7).

Ved Kieler-traktaten av 14de januar 1814, art. 4, frasa Frederik VI sig, for sig og sine efterfølgere, til fordel for Kongen av Sverige, sin ret til Norge med «tilhørende besiddelser» — Grønland, Island og Færøerne ikke indbefattet.

Efter at Karl Johan i slutten av aaret

1813 var rykket ind i Holsten og hadde besat Kiel, var det et hovedformaal for den danske politik at redde hertugdømmerne for kronen. I henhold til et forslag, som var fremkommet fra den østerrikske regjering, besluttet Frederik VI i et kronraad, som blev avholdt 6te december 1813, at tilbyde avstaaelse til Sverige av Trondhjems stift mot forøkelse av sit tyske hertugdømme. Og ved fredsslutningen i Kiel opnaadde Kongen forsaavidt hvad han ønsket, som han fik forøket sine tyske besiddelser med Pommern og Rügen.

Naar de gamle norske skatlande ved avstaaelsen blev forbeholdt Danmarks krone, da skyldtes dette den danske forhandler Bourke.

Bourke hadde ingen instruks om at søke skatlandene undtat ved avstaaelsen. Han indberetter efter undertegningen av traktaten selv til sin chef, den danske utenriksminister, at han har hat den tilfredsstillelse at se, at han har opnaadd «absolut alt og endog mere end» han hadde i opdrag at kræve av Sverige. Den svenske forhandler, Wetterstedt, var uten kjendskap til «bilandenes» historie. I en indberetning til sin chef, den svenske utenriksminister, av 16de januar 1814 uttaler han: «Til trods for at Island, Grønland og Færøerne aldrig har tilhørt Norge, ønsket hr. Bourke — og jeg har ikke trodd at burde motsætte mig det — at man specielt skulde nævne disse land (qu'on en fit une mention spéciale) i traktatens art. 4.»

Utenriksministeren, grev Engeström, gav straks den uheldige forhandler besked om, at han var blit ført bak lyset: «Man har haft orätt om man försäkrat Herr Baron att Grönland och Island icke varit tillhörigheter til konungariket Norge. Dessa öar äfvensom Orkenöarna hafva erhållit sina inbyggare från detta land, och Island jämte Grönland hafva aldrig varit något annat land under gifna». —

Ved at avslutte denne traktat og gjen- nem det nævnte forbehold om bilandene at søke disse overført til Danmark, handlet Frederik VI for det første i strid med Kongeloven av 1665. Kongeloven

gav ham ikke adgang til som norsk konge ved opgivelsen av sin ret til Norge uten tvingende nødvendighet at adskille fra riket noget av dets tilhørende landomraade. Det heter tvertimot i Kongelovens art. 19 at Kongens «arvekongeriger Danmark og Norge samt alla dertil hørende provinser og lande skal uskiftet og udeelt være»

Dernæst optraadte Frederik VI ved at avslutte traktaten til Kiel i strid med folkeretten. Norge var et eget rike, et eget folkerettssubjekt. Naar Frederik VI som Danmarks konge søkte at erhverve Norges biland i kraft av en handling han som norsk konge var uberettiget til, krænket han Norges folkeretslige rettigheter. Avslutningen av Kielerfreden med forbeholdet i dens art. 4 var derfor et folkeretsbrud fra kongens side overfor Norge.

Bortset fra at Kielertraktaten heller ikke forøvrigt var bindende for Norge, var dette land følgelig av foran anførte grunde berettiget til at betrakte forbeholdet om de norske skatland i traktatens art. 4 som uskrevet.

I Norge har Kielerfreden derfor aldrig været anerkjendt. Saaledes blev heller ikke bestemmelsen i fredstraktatens art. 6, hvorefter Norge skulde betale en del av Danmark-Norges statsgjæld, fra norsk side anset for forpligtende for Norge.

Men man var paa den anden side selv sagt klar over at et oppgjør av de fælles anliggender fra foreningstiden var nødvendig. Og under dette oppgjør maatte det være naturlig for Norge ogsaa at bringe spørsmålet om skatlandene frem.

Allerede det overordentlige Storting i 1814 stillet krav om at dette spørsmaal skulde bringes paa bane under oppjøret. Vedkommende stortingskomite avgav en indstilling, hvorom det bl. a. heter i «Stortingsforhandlinger»:

«Litr. F. angaar Opgjørelse imellem Danmark og Norge av disse Rigers gjensidige Fordringer; i hvilken Anledning Comiteen formeente, at Opgjørelsen rigtigst

overlades ene til Hans Majestæt, og hvorunder i Særdeleshed maatte tages Hensyn til Norges Ret til Island, Grønland og Færøerne, som norske Colonier, saavel som dets Andel i andre offentlige Indretninger, der er bekostede for Norges og Danmarks fælleds Penge; og endelig at der tages Hensyn til Udlevering af de offentlige Documenter, Karter og videre, som vedkommer Norge, hvilke Sidste ønskedes at maatte blive opbevarede paa vedkommende Steder i Norge.

Stortinget bifaldt Committeens Indstilling, som altsaa bliver en Punct, der tilføies i den almindelige Ansøgning til Kongen.» (1ste Overord. Stortings forhandlinger side 723—24).

Stortingets beslutning er av 16de november 1814. Og den 24de s. m. vedtoges derefter en «ansøgning» til Kongen, hvis punkt 2 lyder:

«At under Godtgjørelsen imellem Danmark og Norge af disse Rigers gjensidige Fordringer, naadig maatte tages Hensyn til Norges Ret til Island, Grønland og Færøerne som norske Colonier, saavel som dets Andel i andre offentlige Indretninger, der ere bekostede for Norges og Danmarks fælleds Penge, og endelig til Udleveringen af de offentlige Documenter, Karter etc., som vedkommer Norge, hvilke sidste ønskes, at maatte blive opbevarede paa vedkommende Steder i Norge.» (1ste Overord. Stortings forhandlinger side 826).

I henhold til dette Stortingets ønske bestemte Kongen ved resolution av 5te januar 1815 følgende:

«Ved den forestaaende Opgjørelse med den danske Regjering ang: Kongeriget Norge vil Han lade tage Hensyn paa det Norske Folks Fordringer paa Norges Bilande, Island, Grønland og Færøerne.

De i Danmark beroende, Norge vedkommende offentlige Documenter, Kaarter etc.: ville af den danske Regjering blive udleverede, og blive da at opbevare i Norges Archiver.»

Og i instruksen til de første norske underhandlere, Vogt og Løvenskjold, git ved kgl. resol. av 16de mai 1815 heter det i § 8:

«I öfverensstämmelse med hvad det sidsta urtima Storthing derom hos Kongl. Majestät andragit, bör Norriges rätt göras gällande så väl på de Norrska biländerna Island, Grönland och Ferrö öarna som de utom Europa belägne förut med Norrige gemensamma Danska Colonier och Etablissementer.»

Forhandlingerne mellem de danske og norske kommissærer i Kjøbenhavn strakte sig gjennem flere aar. Men først i 1819 blev Norges krav i anledning av tapet av bilandene formelig fremsat.

Situationen var da den at Danmark tilbød opgjør ved at Norge betalte en rund sum, nemlig 4 millioner riksdaler. Fra norsk side blev der tilbudt 2 millioner.

Ved skrivelse av 7de januar 1819 paala den svenske utenriksminister den norske forhandler, statssekretær Holst, at fremsætte krav om bilandenes overdragelse til («cession à») Norge. Kravet skulde dog ikke gjøres til en betingelse «sine qua non», dersom de danske forhandlere gav sig paa de øvrige punkter. Dersom danskerne negtet at akseptere det norske tilbud, skulde den norske forhandler forlange et opgjør omfattende «alle detaljer i denne mængde av paastande og kontrapaaastande», — et opgjør som vilde kræve «næsten uendelige» fortsatte forhandlinger. — Efter et fornyet paalæg i samme retning ved skrivelse fra utenriksministeren av 26de s. m. erklærte den norske forhandler derefter i møte med de danske forhandlere den 5te februar at han, da Danmark ikke hadde villet akseptere det norske forslag om opgjør, ansaa sig forpligtet til «formelig at reklamere» Færøerne, Island og Grønland «som besiddelser der forhen have tilhørt Norge.»

Denne paastand hadde tilfølge en skarp diplomatisk protest fra Danmarks side gjennem den danske sendemand i Stockholm, som henviste til Kieltraktatens uttrykkelige bestemmelse om bilandene. Og i kommissærenes neste møte den 25de februar protesterte de danske forhandlere mot den norske paastand, som de negtet overhodet at indlate sig paa.

I henhold til ny instruks fra sin chef av 23de februar dikterte den norske forhandler i det næste møte med sine danske kolleger, den 27de mars 1819, til protokollen at paastanden paa Island, Grønland og Færøerne var nedlagt i henhold til Nationalforsamlingens ønske, men at det ikke hadde været Kongens hensikt «at forbinde denne Gjenstand med den almindelige Opgjørelse, eller paa nogen Maade at lægge Hindringer i Veien for Underhandlingernes ordentlige Gang.» Men Kongen vilde innskranke sig til «ved denne Leilighed at yttre den sikre Overbevisning, at under Løbet av nærværende Opgjørelse og naar der handles om at veie begge Staters Resourcer imod hinanden, vil man lettelig kunne komme overens om de Midler hvorved det Tab som Norge ved denne Leilighed har lidt af sine Besiddelser i Nordhavet, vil kunne erstattes.»

I det derpaa følgende møte den 3dje mai blev spørsmålet om skatlandene berørt for sidste gang. De danske forhandlere erklærer da at Kieltraktaten er basis for avstaaelsen av Norge, «og enhver Landstrækning, enhver Rettighed som ikke ved Tractaten navnlig afstodes, altsaa endmere de Landstrækninger som udtrykkelig undtages, tilhøre uimodsigelig Hans Majestæt Kongen af Danmark. Om nogen Slags Erstatning for ombemeldte Besiddelser kan altsaa ikke være Spørgsmaal.»

Samtidig forsøkte imidlertid Carl Johan at komme til en ordning gjennom forhandlinger med England, hvis mægling han ønsket. Den engelske sendemand Lord Strangford indberetter den 12te mars 1819 til sin regjering at Carl Johan er villig til at fastsette Norges gjældsansvar til 2 millioner riksdaler at betale i 15 eller 12 aar (tidligere tilbud gik ut paa 20 aar). Kongens sidste tilbud omfattet ogsaa en række andre punkter, og derunder at de «territoriale krav» som var blit fremsat, skulde bli opgit av Norge. Om dette sidste tilbud sier for øvrig Lord Strangford at «den svenske regjering» ikke synes at gjøre nogen særlig stor indrømmelse ved saaledes at «opgi

krav, som Kieltraktaten uttrykkelig avskjærer den fra at gjøre gjældende.»

Endelig i slutningen av mai 1819 oppnaades der enighet mellem Kongen og den engelske sendemand, som stadig stod i forbindelse med London, hvor den europæiske ministerkonferance holdtes. I en note fra grev Engeström til Lord Strangford av 27de mai 1819 blev vilkaarene for opgjøret præcisert. Summen var nu fastsat til 3 millioner riksdaler, som skulde betales i 10 aar. Om bilandene nævnes intet. Men den følgende dag finder der sted en noteveksling mellem Engeström og Strangford netop om dette punkt. Lord Strangfords note lyder i oversættelse:

«Den aapenhet og den loyalitet som Deres Excellence har utvist ved behandlingen av den vigtige sak som vi netop har avsluttet, gir mig mod til at be Deres Excellence om en venskabelig forklaring angaaende en ting («un objet») som staar i forbindelse med saken, om der end i grunden bare kan bli spørsmål herom som en ren formsak.

Da Deres Excellence gjorde mig den ære i mars maaned sistleden at meddele mig visse forslag som Deres Excellence ønsket at gjøre Danmark gjennom mit hof som mellemlid, omfattet disse forslag opgivelsen av ethvert krav paa andelen i Sundtolden likesom paa Island, Grønland og Færøerne.

Forat ikke noget skal lades tvilsomt i en affære, som nu fremviser et saa behagelig perspektiv, vil Deres Excellence tillate mig at knytte det haab til Deres velvilje at Deres Excellence vil bemyndige mig til yderligere at tilføie tilbudet om denne opgivelse til de øvrige forslag som jeg skal ha den tilfredsstillelse at tilstille mit hof.»

Som svar herpaa sier grev Engeström i sin note av samme dag at «Hans Majestæt samtykker i at opgi, til fordel for Danmarks hof, den andel i Sundtolden som skulde tilfalde Norge, saa vel som dette lands paastande paa Island, Grønland og Færøerne. (Sa Majesté. consent à renoncer, en faveur de la Cour de Danemark, à la quote-part du droit du Sund, qui devait

revenir à la Norvège, ainsi qu'aux prétentions de ce pays sur l'Islande, la Groenlande et les Iles de Ferrôe»).

Under forhandlingerne var der fra stormagternes side utøvet et meget sterkt pres overfor Karl Johan og Norge. Den ledende kraft i deres aktion var den hele tid Preussens utenriksminister, den danskfødte grev Chr. Bernstorff, som tidligere hadde været utenriksminister i Danmark, og som ogsaa i sin nye stilling energisk arbeidet for Danmarks interesser.

Ved kgl. resol. av 18de august 1819 blev statssekretær Holst instruert angaaende avslutningen av en opgjørskonvention med Danmark. Instruksen henviser uttrykkelig til den ovenfor nævnte note fra grev Engeström til Lord Strangford av 27de mai 1819. Notevekslingen av 28de mai er derimot ikke uttrykkelig nævnt i instruksen.

Den 1ste september undertegnedes deretter konventionen mellem Norge og Danmark angaaende gjældsopgjøret. Konventionens artikkel 9 lyder i den officielle norske oversættelse:

«Da alt, hvad der angaar Kieler-Tractaten i Almindelighed, og navnlig dens sjette Artikel, saaledes ansees fuldkommen avgjort, erklærer Hs. Majestæt Kongen af Sverige og Norge og Hs. Majestæt Kongen af Danmark, at ingen videre Betaling, foruden den her bestemte, enten paa Grund af forbemeldte Tractat, eller i Anledning af den forrige Forbindelse mellem Norge og Danmark, skal fordres paa nogen af Siderne, hverken af den Norske Regjering hos den Danske Regjering eller Danske Undersaatter, ei heller af den Danske Regjering hos den Norske Regjering eller Norske Undersaatter; saavel som og at ei heller nogen Paastand som paa denne Grund eller i denne Anledning har kunnet være fremført indtil denne Tid fra nogen af Siderne, for Fremtiden skal tages til Følge eller blive Gjenstand for Undersøgelse, uden forsaavidt samme stemmer overens med denne Conventions Indhold og Grundsætninger, som baade de facto og de jure ophæver al videre Forpligtelse fra begge sider.»

Konventionen av 1ste september 1819 blev ikke før ratifikationen forelagt Stortinget til godkjendelse. Da konventionen blev avsluttet, sat jo heller ikke noget Storting sammen. Men ved kgl. proposition av 27de december 1820 blev det foreslaaet, at Stortinget skulde bemyndige Kongen til at la utfærdige «forskrivelse med tilhørende coupons» paa de summer Danmark efter konventionen efterhvert skulde faa sig utbetalt.

I propositionen uttales det at «Sagens Afgjørelse paa de nu fastsatte Vilkaar ikke er opnaaet, uden ved den paastand, som Hs. Kongelige Majestæt har ladet nedlægge, om at tilbørligt Hensyn maatte tages paa Norges Contrapretensioner.»

Saken blev behandlet paa Stortinget i 1821.

Den specialkomite, som behandlet saken, og hvis formand var C. M. Falsen, avgav først en indstilling av 22de mars 1821, gaaende ut paa at den sum konventionen av 1819 hadde fastsat, vedkom baade Norge og Sverige. Kongen hadde avsluttet konventionen for at avverge faren for en krig, som vilde ha rammet begge riker. Av den grund og av andre grunde som komiteen utvikler, burde Stortinget alene gaa med paa at dække en forholdsmæssig del av de ved konventionen fastsatte 3 millioner riksdaler. Forøvrig fremholdes det i indstillingen likesom i den kgl. proposition at sakens avgjørelse paa de vilkaar som er fastsat ved konventionen av 1819, «ikke er opnaaet uden ved de Paastande, som Hans Kongelige Majestæt har ladet nedlægge, om at Hensyn maatte tages paa Norges Contra-Prætentioner.» (Stort.forh. 1821, april side 6—36).

Ved sakens behandling i Stortinget den 2den april fremsatte krigsraad Flor et avvikende forslag, indeholdende en række punkter. Under punkt 1 foreslog han at Norge ikke skulde erkjende nogen gjæld til Danmark. Og punkt 7 i forslaget lyder:

«Norge erklærer sin Ret forbeholden til Opgjørelse af Fælleddsskabet med Danmark,

uden Hensyn til Kiølertraktaten, som det uvedkommende, og Ret til at erholde tilbage de det af Danmark berøvede Lande, Island, Færøerne og Grønland, samt dets Andeel i de fælleds erhvervede Colonier i begge Indierne og Afrika.» (Stort.forh. 1821, april, side 70).

I begrundelsen til forslaget anføres bl. a.:

«Vel have disse Underhandlingers Retning fjærnet Udsigten til et endeligt og rigtigt Opgjør af Fællesskabet imellem Norge og Danmark; vel have de medført, at Norges Fordringer i saa Henseende maa under nærværende Omstændigheder ansees tabte, idet de ere forvandlede til en blot forbeholdt, aabentstaaende, fra Danmarks Side med de større Magters Bifald, ikke erkjendt Rettighed, som kun tilfældige, uforudseelige, heldige Omstændigheder kunne gjøre gjældende; men da der imidlertid ikke er renunceret paa Rettigheder som ikke engang sees at være komne i mindste Betragtning ved Underhandlingerne, uagtet ej utydelig forbeholdte i den under 16de November 1814 besluttede Adresse til Hans Majestæt, saa staa disse Norge fremdeles aabne, om i Tiden Lejligheder til at gjøre dem gjældende skulde gives. I Følge herav maa det ogsaa paaligge Hans Majestæt og Rigets Storting ved enhver passende Lejlighed at forbeholde samme. Men skulde engang Tiden komme, da Norge kunde erholde sine Rettigheder fyldestgjorte, saa maatte det og blive dets Pligt at liqvidere de Passiva, som rettelig skulde komme det til Byrde og liqvidere med Danmark, hvad det for samme havde oppebaaret. Norge synes derfor heller ikke at burde unddrage sig fra forholdsmæssig Deeltagelse i en Betaling, der muligen under visse Omstændigheder kan blive at anse som et Forskud, der ved Overmagten er paabyrdet de forenede Riger.» (St. Forh. 1821, april, side 64—65).

Stortinget fattet imidlertid enstemmig følgende beslutning:

«Sagen udsættes og bliver at tilbage-sende Committeeen, for at gjøre Indstilling

til endelig Beslutning.» (St. Forh. 1821, april, side 36).

Den truende holdning stormagtene indtok til støtte for Danmarks krav, undlot ikke at gjøre sin virkning.

Under 4de mai næstefter avgav komiteen indstilling til endelig beslutning i saken.

Komiteens flertal indstillet nu paa vedtagelse av betalingen av de 3 millioner riksdaler. Som grund anførtes de farlige konsekvenser det kunde ha, om man fik Sverige til at bidrage til at betale gjælden. Komiteen fremhævet at der efter de oplysninger som var meddelt Stortinget, ikke kunde være tvil om at krig vilde bli følgen, dersom gjælden ikke blev betalt. Imidlertid kunde komiteen ikke anbefale «ubetinget at antage Conventionen af 1ste September 1819, efter hvilken de 8 Millioner Rigsdaler . . . skulde udbetales i 10 paa hinanden følgende Aar fra 1ste Juli 1820 at regne.» Landet vilde ikke kunne magte at betale summen paa saa kort tid. Komiteen konkluderer med et forslag, hvis punkt 1 lyder:

«At Stortinget vedtager og erkjender paa Norges Vegne at betale i et Tidsrum af 30 Aar fra 1ste Juli 1820 at regne, 3 Millioner Rigsdaler Hamborger Banco, som Andeel i det forrige dansk-norske Monarkies fælleds Statsgjeld, og hvorved saaledes alle gjensidige Fordringer i Anledning af Foreningen mellem Danmark og Norge, saavel som alle gjensidige Fordringer af danske Borgere paa den norske Stascasse, og norske Borgere paa den danske Statscasse, skulle være og blive aldeles op- og afgjorte.» (St.forh. 1821, mai, side 215).

Flor dissenterte ogsaa denne gang. Men han forfegtet nu komiteflertallets oprindelige standpunkt: at de 3 millioner skulde dækkes av Norge og Sverige i fællesskap. Sammen med Pløen og Lundegaard fremsatte han forslag herom, datert 10de mai 1821. (St.forh. 1821, mai, side 374—81).

Den endelige avgjørelse av saken blev truffet i Stortinget den 29de mai om eftermiddagen.

Stortingets beslutning gjengives saaledes i det officielle referat:

«Efterat det var vedtaget, at Hovedpunktet i denne Sag skal afgjøres ved skriftlig Votering; blev, med Reservation at siden tage nærmere Beslutninger i Henseende til Betalings-Tiden og Maaden, fremsat det Spørgsmaal:

Skal — Norge alene — tilsvare den ved Conventionen med Danmark af 1ste September 1819 bestemte Gjæld af 3 Millioner Rd. Hamb. Bc., hvilket Spørgsmaal blev ved 54 mod 21 Stemmer besvaret med «Ja».

(Eenstemmig): Denne Beslutning gives følgende Form: Storthinget vedtager og erkjender paa Norges Vegne at betale 3 Millioner Rd. Hamb. Bc., som Andeel i det forrige dansk-norske Monarchies fælleds Statsgjæld, og hvorved saaledes alle gjensidige Fordringer i Anledning af Foreningen mellem Danmark og Norge skulde være og blive aldeles op- og afgjorte.» (St.forh. 1821, mai, side 384—85).

De norske statsmagter har i tiden efter gjældsopgjøret ikke fremsat noget krav overfor Danmark vedrørende Grønland.

Men den norske fangstvirksomhet i de grønlandske farvand er fortsat i det 19de og 20de aarhundrede.

Det er dog først i 1840-aarene at nordmænd — med Sven Foyn som foregangsmand — begynder at drive en regelmæssig og omfattende fangst i Vestisen omkring Jan Mayen. Den fangstvirksomhet som blev drevet fra Sørlandsbyerne, øket utover til begyndelsen av 1890-aarene, men er siden avtatt. Desuten er der drevet fangst i Vestisen fra byerne i Troms og Finmark fylker. Og fra slutningen av 1890-aarene drives der en omfattende fangstvirksomhet fra Aalesund og Søndmøre. Det har i de sidste aartier særlig været herfra at fangsten i Vestisen utenfor Grønlands østkyst er foregaaet.

Under sine færdier til farvandet østenfor Grønland har de norske fangstmænd fanget kobbe, hvalros og isbjørn samt drevet noget laksefiske. Fangsten foregaaer ofte i land paa

Grønlands kyst, hvor der ogsaa drives jagt paa moskusdyr og polarræv. Flere norske fangstekspeiditioner har overvintret i land. Adgangen til at jage og fange umiddelbart utenfor kysten og i land er av stor betydning for de norske fangstmænd. Ofte sker denne fangst som en kompletteringsfangst de ikke kan undvære, om færden skal gi utbytte. Og ofte er det til og med ikke mulig at undgaa, at fartøierne naar kysten, idet isen «skruer» og fører fartøierne med sig ind mot land. Behovet for faste fangst- og overvintringsstationer tiltar derfor med hvert aar i styrke, hvorom talrike henvendelser til statsmagterne bærer bud.

Ogsaa i farvandet vest for Grønland har nordmænd fanget i de sidste menneskealder. I disse farvand er det særlig hvalfangst som har været drevet. Fangsten har, forsaavidt den har foregaaet i havet utenfor den koloniserede del av Vestgrønland, som regel været drevet utenfor territorialgrænsen.

De norske fangstmænd har paa sine færdier gjort betydningsfulde iagttagelser med hensyn til isforholdene i de arktiske hav. Det Danske Meteorologiske Instituts publikationer om isforholdene skyldes, forsaavidt farvandet øst for Grønland angaar, i første række norske fangstmænds iagttagelser.

Flere gange, saaledes i 1910 og 1912, har norske fangstmænd bjerget danske videnskabelige ekspeditioner i Østgrønland.

Forøvrig har, som bekjendt, nordmænd selv tatt del i arbeidet med Grønlands utforskning. I 1888 gik Fridtjof Nansen som førstemand over den grønlandske indlandsis, og i 1892 fulgte Eyvind Astrup Peary paa hans færd i Nordgrønland.

Den danske virksomhet paa Grønland i det sidste aarhundrede har for en væsentlig del været ledet av staten i ly av den fremdeles bestaaende monopolordning.

Handelen paa Grønland har i den tid, den har været ledet av staten (siden 1774), for det meste git et stort overskud i statskassen. Men i tiden fra begyndelsen av 1880-aarene og noget ind i det 20de aarhundrede

gav handelen regelmæssig underskud. I de senere aar har derimot overskuddet været betydelig.

Foruten indtægterne av handelsmonopolet har den danske stat store indtægter av kryolit-grubene i Ivigtut (mellem Julianehaab og Frederikshaab), som er bortforpagtet av staten til A/S Kryolit-Mine- og Handels-selskapet og gir staten en aarlig indtægt av over kr. 600 000,00. En grafit-forekomst ved Anutsok i nærheten av Julianehaab utnyttes av «Grønlandsk Minedrifts Aktieselskab», mens kul utbrytes for statens regning i distriktet Umanak.

Danskerne driver vistnok ikke i særlig stor utstrækning fangst ved Grønlands kyster. Der er dog i de senere aar startet et selskap «Østgrønlands Kompagni», hvis formaal er at drive fangst paa Østkysten av Grønland. Dette selskap, som hittil har motat kr. 500 000,00 i laan av den danske stat, og nu har opnaadd yderligere et laan av staten paa kr. 60 000,00, har anlagt en flerhet av fangststationer paa Grønlands østkyst.

Videnskabelig har danskerne utført et betydelig arbeide paa Grønland. Der har fra Danmark været utsendt et ganske stort antal forskningsekspeditioner til øen. Østkysten er blit besøkt av Holm, Ryder, Amdrup, Mylius Erichsen, Koch og Mikelsen. I nærheten av Godhavn paa Vestkysten er i 1906 av mag. Porsild oprettet en «Arktisk biologisk Station» og i 1910 oprettet Knud Rasmussen den arktiske station «Thule» i North Star Bay paa nordvestkysten (76° 30').

Administrationen av Grønland hviler nu paa lovene av 27de mai 1908 og 8de juni 1912. Loven av 1908 oppretter to grupper av organer for et meget begrænset lokalt selvstyre: Kommuneraad og landsraad. Kommuneraadene er valgt ved almindelig stemmeret; men de utøver sine funktioner under tilsyn av den danske «inspektør». Av inspektører er der to: en for «Sydgrønland» (vestkysten fra Kap Farvel til Nordre Strømfjord) og en for «Nordgrøn-

land (resten av det danske omraade paa vestkysten). Landsraadene er to: et for Sydgrønland og et for Nordgrønland. Landsraadene vælges av kommuneraadsmedlemmerne og har væsentlig konsultative funktioner.

Centralledelsen av Grønlands forvaltning er ved loven av 1912 tillagt «Styrelsen av koloniørne i Grønland», hvis «direktør» i alle spørmaal, undtagen dem som angaar kirke- og skolevæsenet, er direkte underordnet den danske indenriksminister. Under denne «styrelse» hører da foruten de ovennævnte inspektører ogsaa de andre embedsmænd i Grønland. Desuten har direktøren under sig en «handelschef», som forestaar den grønlandske handel, og hvis hjælpere i Grønland er de saakaldte «kolonibestyrere».

Den koloniserte del av Grønland omfatter helt til 1894 alene vestkysten fra Kap Farvel til 73° nordlig bredde.

Den 10de oktober 1894 blev der imidlertid gjennom det danske indenriksministerium utstedt en bekjendtgjørelse om, at der av den danske stat var oprettet en missions- og handelsstation paa østkysten ved Angmagsalik. Og ved skrivelse av 22de oktober samme aar gav den danske sendemand i Stockholm gjennom den svenske utenriksminister den norske og den svenske regjering meddelelse herom.

Likeledes gav den danske sendemand i Kristiania ved skrivelse av 29de november 1905 den norske utenriksminister officiel meddelelse om, at «kolonisationen og følgelig den danske administration» i Vestgrønland nu strakte sig til 74° 30' nordlig bredde.

De to her nævnte utvidelser av omraadet for det danske styre i Grønland fremtraadte i formel henseende ikke som utvidelser av suveræniteten. Ordet suverænitet eller statshøihet forekommer overhodet ikke i de officielle meddelelser, som den danske regjering i 1894 og 1905 tilstillet den norske regjering. Meddelelserne indeholder alene et tilkjendegivende av, at omraadet for det danske Grønlandsstyre nu var utvidet.

Bortset fra de omraader, som omfattes av de officielle meddelelser fra den danske

regjering i 1894 og 1905, har den danske stat indtil 1919 ikke søkt at utvide sit herredømme over Grønland til nye dele av landet. Det er alene Vestgrønland fra 60de grad nordlig bredde (Kap Farvel) til 74° 30' samt kolonien Angmagsalik paa Østkysten (65° 36' nordlig bredde), som faktisk har været underlagt den danske stats herredømme. Nogen dansk høihetsret over andre dele av Grønland har heller ikke været internasjonalt anerkjendt.

Ved oppløsningen av den norsk-danske statsforbindelse i 1814 laa alene Vestgrønland fra 60de til 73de grad nordlig bredde under Norge. Vel er det saa, at de gamle norske konger hævde høihetsretten over indvaanerne av Grønland, hvor de end færdes. Og vel kan baade anordningen av 1776 og flere av de ældre bestemmelser, som de dansk-norske konger utfærdiget, muligens siges at gi uttryk for, at høihetsretten omfattet hele Grønland. Men ikke desto mindre kan høihetsretten efter anordningen av 1776 alene siges at ha omfattet, hvad der virkelig er tat i besiddelse av staten. Efterat de norske kongers høihetsret over Grønland ikke hadde været utøvet i aarhundreder, trængtes en ny erhvervesakt. Denne nye erhvervelse maa sees i lys av den nyere tids folkeretslige forestillinger. Og selv om reglerne om besiddelsestagselse og notifikation som betingelse for erhvervelse av herreløst land i det 18de aarhundrede endnu ikke hadde fæstnet sig saa vidt som i vore dage, kan det ikke med rette hævdes av Danmark, at suveræniteten over Grønland allerede i kraft av de bestemmelser, som blev utfærdiget i foreningstiden, omfattet hele landet. Den danske regjering har da ogsaa officielt overfor den norske regjering git uttryk for, at inndragningen av hele Grønland under dansk styre har karakteren av en utvidelse av omraadet for Danmarks suveræniteten. Det uttales i den danske legations promemoria av 18de januar 1921, at den danske regjering gik ut fra, at en «Udvidelse af Danmarks Overhøjhed over hele Grønland» ikke vilde støte paa nogen vanskelighet fra den norske regjerings side.

Efter folkeretten kræves der til erhvervelse av en overfor alle gjældende høihetsret til et herreløst landomraade, at vedkommende stats myndighet faktisk blir utstrakt over omraadet. Omraadet maa tages i vedkommende stats effektive besiddelse. Selvsagt kan man ikke overalt paa jorden stille de samme krav til besiddelsens effektivitet. Der kræves en sterkere manifestert magtutøvelse til erhvervelse av herreløst land i bebodde og forholdsvis frugtbare landomraader end naar det gjælder f. eks. arktiske egne. Men folkeretten kan heller ikke i disse egne antages at opgi ethvert krav om effektiv besiddelsestagselse. Det kan ofte stille sig meget tvilsomt om en besiddelsestagselse i de arktiske omraader henset til forholdene kan ansees for effektiv. Men det synes under enhver omstændighet indlysende, at i hvert fald Østgrønland og det væsentlige av Nordgrønland hidtil ikke er tat i effektiv besiddelse av den danske stat.

Spørsmålet om den folkeretslige berettigelse av det danske monopolsystem paa Grønland har været noget omtvistet. Det er mulig, at systemet ikke kan betegnes som stridende mot folkeretten. Rigtignok er monopolsystemet litet stemmende med moderne principper for kolonipolitik. Men for det første følger ikke derav, at systemet kan karakteriseres som folkeretsstridig. Og dertil kommer for Vestgrønlands vedkommende den særegne omstændighet, at statsmonopolet her har været praktisert siden 1774 og i al denne tid har været respekteret vistnok av alle stater.

En vurdering av den etiske og kulturelle berettigelse av monopolordningen er meget vanskelig at foreta. Det hævdes almindelig fra dansk side, at monopolet er nødvendig til beskyttelse av den indfødte befolkning. Og utelukket er det jo ikke, at det kunde medføre visse farer, om eskimoerne blev utsat for en ukontrolleret invasjon av fremmede handelsmænd og fangstfolk, — selv om dette hensyn vel ikke skulde gjøre et monopolsystem nødvendig. Monopolet har forøvrig — ogsaa i Danmark — været gjenstand for skarpe angrep. Det er forsaavidt

betegnende for opfatningen av monopolsystemet, naar den danske forsker A. A. Bjørnbo i sin «Carthographia Groenlandica» uttaler:

«I aaret 1261 begyndte de gamle koloniers tilbagegangstid; thi dette aar gav de sig ind under Norge, og de norske konger oprettet kort efter et handelsmonopol, der langsomt, men sikkert undergravede koloniernes stilling.»

Angaaende opfatningen av monopolet i den nyeste tid kan man henviser til uttalelserne i debatten i folketinget angaaende lovforslaget av 19de december 1922.

Spørsmålet om berettigelsen av monopolsystemet staar i samme stilling for Vestgrønland fra 60de til 73de grad nordlig bredde og for de omraader, som i 1894 og 1905 kom ind under dansk statshøiheet, alene med den forskjel, at monopolsystemet i de sidstnævnte omraader jo har bestaaet i saa meget kortere tid.

Rent faktisk vil det være adskillig vanskeligere at opretholde et monopol- og avspærringssystem i Østgrønland og Nordgrønland — end det er at bevare den allerede bestaaende monopolordning i Vestgrønland og Angmagsalik. Østgrønland og for en stor del Nordgrønland er helt ubeboet. Og hensynet til den indfødte befolkning kan jo ikke med nogensomhelst berettigelse paaberaabes for disse ubeboede omraaders vedkommende.

Det er heller ikke utelukket, at man ogsaa paa strengt folkeretslig grundlag kan reise indsigelse mot, at der saaledes søkes etablert et monopolsystem i et nyerehvervet koloniomraade. Under enhver omstændighet maa nordmænds adgang til som før frit at utøve næringsdrift paa Grønlands østkyst og i farvandet middelbart utenfor den, efter folkeretten ansees beskyttet.

Det danske hovedargument for, at Norge maa respektere Danmarks suverænitet over hele Grønland, er Utenriksminister Ihlens erklæring til den danske sendemand av 22de juli 1919.

Komiteen skal herom henviser til,

hvad den norske regjering anfører om denne erklæring i sin note til den danske utenriksminister av 17de februar 1923:

«Det sier sig selv, at denne uttalelse efter sit eget indhold hverken kan være ment som eller være en forpligtelseserklæring, hvorved den norske stat skulde være folkeretslig bundet. Den indeholder en meddelelse om, hvad der paa det tidspunkt var den norske regjeringens syn paa forholdet, og er saaledes kun til orientering angaaende den norske regjeringens holdning like overfor Danmarks meddelte hensigt, at søke hele Grønland inddraget under dansk suverænitet. Det maa være utvilsomt at Ihlen ikke har villet eller kunnet begrunde nogen folkeretslig forpligtelse for den norske stat ved sin uttalelse.»

Komiteen vil tilføie, at saken, siden Ihlen avgav sin erklæring, er kommet i en anden stilling, fordi der fra britisk side er tat et forbehold om at bli «raadspurt», dersom den danske regjering nogen gang skulde ha til hensigt at avhænde Grønland. Og dernæst maa det karakteriseres som stridende mot alle forutsætninger ved erklæringens avgivelse, at Danmark under de senere forhandlinger om sakens ordning uten varsel søker at stænge for norsk næringsvirksomhet hele Grønland, derunder de omraader, hvor norsk fangstvirksomhet altid har kunnet foregaa uhindret.

Ihlens erklæring kan altsaa ikke med rette paaberaabes av Danmark som grund til, at Norge skal maatte respektere Danmarks høihetsret over hele Grønland. Og anerkjendelseserklæringer, som er avgit av andre land, binder selvsagt ikke Norge.

Naar komiteen saavidt utførlig har behandlet den historiske side av Grønlands-saken, er det fordi man ikke godt kan forstå de følelser hvormed denne sak betraktes i Norge, om man ikke holder sig denne bakgrund for øie, og fordi komiteen har indtryk av at man fra dansk side synes at ha glemt eller at overse netop denne historiske bakgrund.

Den bitterhet som Fredrik VI's optræden mot Norge i 1814 og de følgende aar vakte i det norske folk, forsøket paa at bytte bort dele av riket mot tyske provinser, den maate hvorpaa Norge blev berøvet sine ældgamle utland, tvangsopgjøret under paakaldelse av stormagternes bistand og med trussel om krig fra dem — er ikke glemt. De norske underhandlere dengang hadde ikke adgang til at gjøre sig bekjendt med de statsregnskaper og andre aktstykker som betinget Norges andel i statsgjælden; men den senere tids forskning og opfatning av værdien av kløstrenes og bispestolenes godser som var solgt til bedste for statskassen gav opplysning om hvorledes Norge ved opgjøret i 1821 ikke fik sin ret. Og forstaaelsen av hvad Norge har tapt i de norske dokumenter og arkiver som efter adskillelsen i 1814 forblev i Danmark, er med aarene blit utdypet.

Vel er det saa, at nordmændenes oppmerksomhet i den meste tid av det aarhundrede, som nu er gaat, har været henvendt paa det politiske forhold til et andet land end Danmark, og at de unionspolitiske kampe tildels stillet andre utenrikspolitiske forhold i skyggen. Og utelukket er det ikke at smerten over tapet av de gamle norske utland i 1814 med tiden helt hadde kunnet mildnes, dersom Danmark i sin politik overfor «bilandene» hadde tat mere hensyn til Norges særlige stilling til disse land.

Men Danmarks forsøk paa nu at utvide sit herredømme over Grønland til nye enorme landomraader og paa at lægge disse omraader ind under dansk styre paa en saadan maate at det maatte antages at ville bli til skade for meget betydelige norske interesser, har hos det norske folk gjenopvakt erindringen om gammel uret. Komiteen kan forsaavidt henvise til de talrike adresser og forestillinger som angaaende denne sak er indkommet til Stortinget. Det har ogsaa vakt misstemning i Norge at se den ringe forstaaelse for norsk følelse man fra dansk side har vist under arbeidet for at faa hele Grønland anerkjendt som dansk besiddelse. Samme dag, den 10de mai 1921, som den danske

sendemand i Kristiania meddelte den norske utenriksminister at det danske utenriksministerium vilde la Grønlandssaken bero ved det i sin tid fra Norge mundtlig avgivne tilsagn — samme dag utfærdiger det danske indenriksministerium bekjendtgjørelse om at hele Grønland herefter er inddraget under de danske kolonier og stationer og den danske styrelse, hvilket igjen vi si under det danske monopol — uten at underrette den norske regjering herom før henved to maaneder senere. Og mens forhandlingene med den norske regjering paagaar om denne sak, efterat den danske regjering er blit fuldt bekjendt med det norske syn og den norske opfatning, fremsætter den den 19de december 1922 sit forslag til lov om hele Grønlands inddragning under dansk styrelse. I de fremstillinger som fra dansk side er git av Grønlands gjenopdagelse og kolonisation er ogsaa Norges navn og historiske indsats skøvet tilside paa en maate som har virket forstemmende.

Komiteen har nøie drøftet de forskjellige utveier til spørsmålet løsnings. Den er kommet til det resultat at netop hensynet til det gode forhold mellem de to land og forstaaelsen mellem de to folk gjør det nødvendig at der tales aapent om hvorledes denne sak oppfattes i Norge. Den bitterhet som saken har vakt, skyldes ikke alene den fare som en utvidelse av det danske herredømme og det danske monopol maatte medføre for norske økonomiske interesser, men ogsaa den mangel paa forstaaelse for norsk national og historisk følelse som er kommet til uttryk. Komiteen vover dog at tro at de uoverensstemmelser som har vist sig, de misopfatninger som maatte være tilstede, vil kunne fjernes gjennom frie forhandlinger, som efter komiteens mening bør føres gjennom særlige delegerte. Baade det nære slegtsskap mellem de to folk og de to landes aarelange arbeide for god forstaaelse mellem folkene gir haab om, at man paa denne maate kan finde en vei ut av vanskelighetene.

Det er en selvfølge at i og med optagelse av saadanne forhandlinger er intet præjudi-

ceret og intet opgit eller forspildt for noget av landene, likesom hvert land senere maa staa helt frit om forhandlingerne ikke fører frem. Stortinget maa da igjen opta saken til drøftelse og uttalelse angaaende den fremgangslinje som da skal følges.

Videre gaar komiteen ut fra at baade den norske og den danske stat under forhandlingerne vil avstaa fra enhver foranstaltning der enten i retslig eller faktisk henseende foregriper noget overfor den anden part.

Komiteens medlemmer Egede-Nissen, Arne Magnussen og Scheflo vil bemerke at de under behandlingen av denne sak ikke mindst har hat for øie, at den langt overveiende del av de nordmænd som er direkte interessert i det grønlandske spørsmål, er folk som lever utelukkende av sit

eget arbeide. Deres interesser, som fortjener at beskyttes, vilde bli skadet, dersom der ikke blev gjort innsigelse mot den politik som er drevet av de danske regjeringer i dette spørsmål.

I henhold til det anførte vil komiteen indstille til Stortinget at fatte saadan

beslutning:

Regjeringen anmodes om at indbyde den danske regjering til forhandling paa frit grundlag om Grønlandsspørsmålet ved særskilt opnævnte forhandlere fra begge lande.

De norske forhandlere opnævnes av regjeringen.

Resultatet av forhandlingerne forelægges Stortinget.

Kristiania i den forsterkede konstitutionskomite den 3die juli 1923.

Arnold Holmboe,
formand.

Griivi,
ordfører.

Arne Magnussen,
sekretær.

Jak. Brevig.

J. E. Christensen.

Egede-Nissen.

C. J. Hambro.

Kr. Høgset.

Chr. Jakhelln.

Olav Scheflo.

N. Skaar.

A. Øen.